

УДК 327 (447.7+497.2)

<http://doi.org/10.17721/2524-048X.2018.10.116-138>

Галина Мінгазутдінова, к.і.н., історик

Науково-дослідна частина

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКО-БОЛГАРСЬКИХ ВІДНОСИН (1991 – 2018 РР.)

Анотація. 2018 рік знаменує собою соту річницю встановлення дипломатичних відносин між Україною та Болгарією. Протягом тривалого періоду новітньої історії взаємодії двох народів комунікація відбувалася в рамках російського контролю – Україна як соціалістична республіка (УРСР) та Болгарія як країна-член ОВД розбудовували відносини в рамках т.зв. «інтернаціональних зв'язків», і нарешті з 1991 р. Болгарія та Україна знову розпочинають втілювати двосторонні відносини в якості самостійних міжнародних акторів. Відтак тематикою пропонованого дослідження є різні аспекти сучасних українсько-болгарських відносин в різних сферах буття: політичних зносин, економічної співпраці, суспільної взаємодії. Увагу приділено таким видам двосторонніх відносин, як міжпарламентська співпраця, питання регіональної взаємодії та європейської інтеграції України, міжрегіональне співробітництво, становище болгарської діаспори в Україні та розвиток її зв'язків з Болгарією. Виокремлено новітній вид співпраці Болгарії та України в умовах російської агресії проти України – гуманітарній співпраці та реабілітації військових та жителів тимчасово окупованих територій. Підкреслено формування такого виду зовнішньої загрози українсько-болгарським відносинам, як спекуляція утисками прав національних меншин на території України. З'ясовано, що соціокультурне та економічне

співробітництво України та Болгарії є найбільш продуктивним складником сучасних українсько-болгарських відносин.

Ключові слова: Україна, Болгарія, міжнародні відносини, економічна співпраця, суспільні відносини, політичний діалог.

Двосторонні відносини між Україною та Республікою Болгарія становлять собою доволі глибокий пласт традиції українських міжнародних зносин. Власне, перші дипломатичні стосунки між двома країнами припали ще на початок ХХ ст., а саме – на події Брестської мирної конференції, в рамках якої делегація УНР підписала мирний договір з країнами Четвертного союзу, в який входила і Болгарія; 12 лютого 1918 р. УНР та Болгарія також підписали окрему двосторонню угоду щодо «унормування встановлення публічних та приватно-правових відносин». [1, с. 113] У червні 2018 р. почалися дипломатичні зносини між Українською державою П.Скоропадського та Болгарським царством [2, с. 51], а в 1919 – 1920 рр. відновлена УНР знову розпочала співробітництво з Болгарією на дипломатичному рівні [2, с. 55 - 56]. Сучасна історія українсько-болгарських двосторонніх відносин почалася з проголошенням незалежності України та становленням нашої держави в якості самостійного міжнародного актора. 1 грудня 1991 р. відбувся республіканський референдум на підтримку становлення України як незалежної держави, а вже 5 грудня 1991 р. Болгарія визнала українську незалежність; 13 грудня того ж року міністри закордонних справ України та Болгарії підписали Протокол про встановлення дипломатичних відносин [3]. У 1992 р. Україна та Болгарія уклали договір про дружбу та співробітництво [4], що поклав початок розвиткові договірно-правової бази для співробітництва двох країн; всього ж за період 1991 – 2018 рр. Між Україною та Болгарією було укладено 100 угод (міждержавних, міжурядових, міжвідомчих) про співробітництво в різних галузях суспільного буття [5].

Розкриття різних аспектів двосторонніх відносин України та Болгарії від часів розпаду біполярної системи міжнародних відносин до сьогодні

знаходить своє відображення в науковій літературі. Економічній складовій двосторонніх відносин та розгляду економічного потенціалу двох країн в рамках сучасного світового порядку, зокрема, присвячені відповідні розвідки болгарських науковців К. Славевої [6] та М.Хітова [7]. Х.Глушков у своїй науковій діяльності розкриває деякі складники культурної взаємодії Болгарії та України (зокрема, привертає увагу його праця про науковий внесок В.Чорного в українську болгаристику [8]). Суспільні відносини розкривають праці О.Каковкіної [9], О.Ганчева [10], Н.Нікон [11], А.Васильєвої [12], Є.Іванова [13]. Становлення України та Болгарії на міжнародній арені як самостійних міжнародних акторів, а також їхній взаємодії в цій якості торкаються І.Грібкова [14], П.Черник [15], Ю.Тимошенко [16]. Аспект транзитного потенціалу болгарських енергоресурсів через Україну та гуманітарних відносин (щоправда, вельми побіжно й стисло) зачіпає В.Павленко [17].

Серед сучасних напрямків зовнішньої політики України Болгарія посідає чільне місце в якості важливого міжнародного партнера в Чорноморському регіоні, Східній Європі в цілому та на Балканах зокрема. Великою мірою така пріоритетність визначається вдалим геополітичним розташуванням Болгарії та її членством в Європейському союзі, а також спорідненістю інтересів України та Болгарії на Чорному морі та в Придунайському регіоні, які відкривають можливості для співробітництва в економіці, енергетиці та туризмі [18]. Суттєвий вплив на підтримку та розвиток двосторонніх відносин справляє етнічна, мовна та релігійна близькість українського та болгарського народів, а також фактором наявності на території України численної болгарської діаспори. Спільною рисою України та Болгарії на міжнародній арені можна вважати й те, що протягом ХХ ст. обидві країни знаходилися в сфері впливу Росії – Україна як соціалістична республіка в складі СРСР та Болгарія як країна-член соціалістичного блоку.

Говорячи про окремі складові двосторонніх відносин між Болгарією та Україною, можна виділити наступні рівні двостороннього співробітництва:

* політичні відносини (співробітництво на вищому рівні, міжпарламентські зносини, питання європейської інтеграції);

* економічні відносини (експорт та імпорт товарів і послуг, захист та залучення інвестицій);

* суспільні відносини (міжрегіональні відносини, гуманітарне співробітництво, болгарська діаспора в Україні та українська діаспора в Болгарії).

Політичні відносини

Зростанню та інтенсифікації політичних відносин України та Болгарії сприяє співробітництво на рівнях глав держав, голів парламентів, глав урядів, міністрів закордонних справ. Безумовно, важливим складником встановлення дипломатичних відносин між країнами в цьому відношенні став візит болгарського президента Ж.Желева в Україну в 1994 р.; перший офіційний візит президента Л.Кучми до Болгарії відбувся лише у 1998 р. Слід, однак, зазначити, що певним чином візити на рівні глав держав відзначаються певною нестабільністю: без урахування зустрічей президентів України та Болгарії в рамках міжнародних самітів, неформальних зустрічей та заходів, обмін офіційними візитами глав держав після 1998 р. відбувався в 2001 та 2003 (за президентства Л.Кучми), а потім вже в 2015 – 2016 рр. (за президентства П.Порошенка). Зустрічі голів парламентів також мають суттєвий часовий розрив: офіційними візитами представники парламентів двох держав обмінювалися спочатку в 1995, а потім у 2003 – 2004 рр. та в 2010 й 2015 рр. Найбільш стабільною та тривкою формою взаємодії України та Болгарії в рамках політичних відносин можна вважати зустрічі на рівні міністерств закордонних справ, динаміка яких протягом 1995 – 2015 рр. була доволі позитивною [19].

Політична співпраця України та Болгарії включає в себе двосторонню взаємодію на рівні міжнародних організацій. Так, у 2011 р. уряд Болгарії підтримав головування України в Комітеті Міністрів Ради Європи. Крім того, у

рамках ОЧЕС було здійснено ряд кроків в напрямку взаємної представницької підтримки (зокрема, під час головування Болгарії в ОЧЕС протягом листопада 2009 – травня 2010 рр.): на засіданні 37-ї сесії Генеральної асамблеї ПАЧЕС (Київ, 30 червня – 2 липня 2011 р.) представники України підтримали обрання Світлена Крайчева на посаду заступника Генерального секретаря ПАЧЕС, а представники Болгарії – Кирила Третьяка на посаду Генерального секретаря організації [20].

Як зазначають болгарські вископосадовці, позитивним є те, що між Україною та Болгарією немає відкритих політичних питань, що лише сприятиме подальшому розвитку двосторонніх зносин між країнами, а особливо важливим є той факт, що протягом останніх кількох років зносини на найвищому рівні між Софією та Києвом стали більш активними [21]. Що ж стосується позиції Софії щодо анексії Криму та захоплення окремих територій Луганщини та Донеччини російськими окупантами, ставлення до порушення суверенітету та територіальної цілісності України було сформульовано президентом Болгарії Р.Плевенієвим наступним чином: «Крим – це Україна, а Україна – це Європа» [21], «Анексія Криму Росією порушує міжнародне право, Конституцію України... Болгарія ніколи не визнає цей незаконний акт» [22]. Так само болгарська влада ставиться й до «референдумів» на Донбасі. Також Болгарія приєдналася до санкцій ЄС проти Росії.

Міжпарламентські зносини

Важливим та потенційно перспективним елементом співробітництва між Україною та Болгарією виступає взаємодія двох країн на рівнях профільних комітетів та комісій ВР України та Національних зборів Болгарії, яке охоплює широке коло питань: двостороннє співробітництво в економічній та політичній сферах, наукових та культурних зв'язках, зовнішньої політики, оборони та безпеки, співпраця на міжпарламентському рівні України та Болгарії в міжнародних організаціях (ОБСЄ, РЄ ЄС, НАТО, Європарламент тощо) [23]. У рамках даного виду співробітництва Україна та Болгарія здійснюють обмін

думками стосовно широкого кола питань політичної, законодавчої, економічної, гуманітарної сфер взаємодії.

Європейська інтеграція та регіональна взаємодія

На європейському рівні міжнародних відносин України можна виділити два базові елементи: перший з них – інтеграція в східноєвропейський простір за рахунок двосторонніх відносин з Польщею; другий – чорноморський, де Болгарія разом з Туреччиною становить собою важливий стратегічний напрямок регіонального співробітництва [14, с. 141]. Болгарія сприймає Україну як європейського партнера, наділеного суттєвим економічним та науково-технічним потенціалом, та підтримує євро інтеграційний шлях України, підкреслюючи важливість дотримання нашою державою демократичних цінностей, що їх проголошує Європейський союз [18]. Зокрема, серед кроків, що їх здійснила Болгарія в напрямку підтримки європейського вибору України, можна відзначити підтримку Болгарією завершення до кінця 2011 р. переговорів стосовно підписання Угоди про асоціацію та створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС в рамках саміту Україна – ЄС, що проходив у Києві 19 грудня 2011 р. [24]

Економічні відносини

На Балканах Болгарія становить собою основного зовнішньоекономічного партнера України [25]; з цією країною Україну пов'язує цілий ряд торгівельно-економічних договорів: крім відповідних положень, закріплених в Договорі про дружбу та співробітництво, економічна співпраця Києва та Софії керується такими документами, як міжурядова Угода про економічне співробітництво [26], Угода про взаємне сприяння та захист інвестицій [27], регулювання взаємних автоперевезень, залізничного та повітряного сполучення. Про важливість торгівельних зв'язків між Україною та Болгарією свідчить зростання взаємного товарообігу протягом 1991 – 2014 рр. Почавши з суми близько 100 млн. дол. США в 1991 – 1992 рр., у 2008 р. Україна та Болгарія отримали загальну суму товарообігу майже в 1, 425 млрд. дол. США, а

український експорт товарів та послуг до Болгарії сягнув позначки 1 млрд. 153 млн. дол. США [28]. Відчувши, однак, на собі вплив світової фінансової кризи 2008 р., товарний обіг між Україною та Болгарією почав відновлюватися та нарощуватися в 2010 р. Станом на 2015 р. українські товари становили 0,8% експорту та 1,8 % імпорту в загальному обсязі торгівлі Болгарії, а в 2016 р. – 0,3% та 1,6% відповідно [21]. У 2017 р. експорт українських товарів та послуг до Болгарії становив близько 430 млн.дол. США, болгарський імпорт в Україну – 189, 925 млн. дол. США [29]. Серед товарів, що складають загальну картину експорту до України, традиційними є наступні найменування: нафтові мастила, медикаменти, мило, пластмаси, чорні метали, папір і картон, тютюнова сировина та харчові продукти. З України в Болгарію постачають чорні метали та вироби з них, добрива, вугілля та механічне обладнання [30].

Український експорт в Болгарію (2000 – 2009 рр.). Товари та послуги (млн. дол. США):

Показники	2000	2002	2003	2004	2005	%	2006	%	2007	%	2008	%+	3 міс. 2009	% +-
Товарообіг	485	374	415	612	695	13	778	12	790	+1,5	1425	+80	154	- 43
Експорт	418	311	350	525	576	10	631	11	596	-5,5	1154	+93	123	- 45
Імпорт	67	64	65	88	119	36	147	21	194	+32	271	+40	31	- 38
Сальдо	352	247	285	437	457	-	483		402		883		92	

Український експорт в Болгарію (2000 - 2009 рр.). Торгівля товарами (млн. дол. США):

Показник и	200 0	200 2	200 3	%	200 4	%	200 5	%	200 6	%	200 7	%	200 8	%	3 міс. 2009	% +-
Товарообіг	443	333	385	1 6	580	5 1	652	1 2	726	1 1	724	- 0,3	1345	+8 6	141, 1	- 4 5
Експорт	382	274	326	1	499	5	544	9	596	1	554	-7	1106	+9	115,	-

	9	3	0	9	4	4
						6
Імпорт	60	58	60	2	81	4
						9
						109
						3
						4
						130
						2
						0
						170
						+3
						0
						239
						+4
						1
						25,7
						4
						0
Сальдо	322	216	266	417	435	465
						384
						867
						90,4

Джерело: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Товарообіг між Україною і Болгарією 2009 р. [28]

Торгівля товарами між Україною та Болгарією (2011 – 2014 рр.)

Рік	Експорт	+/- до попереднього року (%)	Імпорт	+/- до попереднього року (%)	Товарообіг	Сальдо
2014	550,6	-6,6	238,35	-20,3	789	+312,25
2013	591,3	+4	297,7	+6,1	889	+293,5
2012	568,75	-24,7	280,5	+4	849,25	+288,25
2011	755	+68	270	+24	1025	+485

Український експорт до Болгарії в 2014 році (у відсотковому відношенні до відповідного періоду 2013 року)

І квартал	І - II квартали	І - III квартали	І - IV квартали	Грудень
+ 22,67	+ 24,1	+ 3,9	- 6,6	- 21

Джерело: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Товарообіг між Україною і Болгарією 2014 р. [30]

Важливим для усвідомлення рівня торгівельно-економічної взаємодії між Болгарією та Україною також є рівень взаємних інвестицій: станом на 2011 р. з боку Болгарії в українську економіку було вкладено близько 18,8 млн. дол. США, а в болгарську економіку з України – 17,1 млн. дол. США [18]. У подальшому, на думку болгарських політиків, українсько-болгарські економічні стосунки можуть отримати новий імпульс за рахунок тіснішої економічної співпраці в рамках Угоди про глибоку та всеосяжну зону вільної

торгівлі та розкрити весь торговельно-економічний потенціал зносин Болгарії та України.

Міжрегіональні відносини

Для розвитку суспільної, торговельної, наукової та культурної взаємодії між двома країнами важливу роль відіграє міжрегіональне співробітництво. Протягом 1995 – 2016 рр. між областями, містами та общинами двох держав було укладено 12 угод, покликаних укріплювати двосторонні зносини в сферах науки, освіти, культури, туризму та місцевого самоврядування. За цей час, зокрема, було підписано Договір про дружбу та співробітництво між міськими адміністраціями Києва та Софії та Угоду про розвиток партнерських відносин Полтавською ОДА та Адміністрацією Велико Тирнова (обидва документи - в 1995 р.), Угоду про співробітництво між Запоріжжя ОДА та Бургасу (1998). Також протягом 2001 – 2016 рр. підписано відповідно угоди щодо співробітництва в різних галузях між адміністраціями областей та общин: Харківської та Пловдивської (2001 р.), Луганської та Хасковської (2002 р.), Одеською та Варненською (2003 р.), Миколаївською та Плевенською (2005 р.), Одеською та Русенською (2006 р.), Радою міністрів АРК та Бургаскою ОДА (2010 р. – дія призупинена), Угоду про торговельне, науково-технічне та культурне співробітництво між Полтавською ОДА та Адміністрацією Велико Тирнова (2013 р.), а також між містами біла Церква й Старою Загорою та між Львовом і Пловдивом (обидва документи – 2016 р.). Крім того, майже 30 міст України та Болгарії мають побратимські відносини (включаючи тимчасово призупинені побратимські відносини з містами, тимчасово окупованими російськими військами) [31].

Болгарська діаспора в Україні

На території України розташована найбільша болгарська діаспора за кордоном, що сягає позначки приблизно в 200 000 чоловік та переважно проживає на території Одещини [21]. За своєю кількістю болгарська спільнота в Україні посідає шосте місце після власне українців, росіян, білорусів, молдаван

та кримських татар. [12, с. 250] Зі здобуттям незалежності України нерозривно пов'язаним є фактор інтенсифікації становлення болгарської самосвідомості. У перші роки української незалежності серед представників болгарської діаспори сформувалися ідеї національного руху та з'явилися лідери болгарської спільноти: так, серед останніх можна виділити А.Кіссе (Болгарські культурно-просвітні організації України), І.Абажер (Кримське республіканське товариство болгар імені П.Хілендарського), П.Пинті (Одеське товариство болгар), В.Мітков (Запорізька обласна організація болгар) тощо [13, с. 242]. Також в Одесі діє Всеукраїнський культурний центр, заснований Президентом України та болгарського уряду. Чільне місце в реалізації болгарської самосвідомості, підтримці культури та дотримання інтересів національних меншин є Обласний центр болгарської культури в м. Болград на Одещині, що функціонує з 1997 р. Сучасна діяльність діаспорських груп включає в себе регулярні з'їзди та собори, відзначення пам'ятних дат та ін. У вересні 2014 р. у Львові було відкрите Почесне консульство Республіки Болгарія, чия діяльність охоплює, серед іншого, і широкий спектр роботи щодо підтримки та популяризації болгарської культури серед українців та підтримки традицій серед членів болгарської спільноти України.

Крім того, розвиненою та консолідованою є й українська діаспора на території Болгарії, що складає приблизно 2489 чоловік станом на 2001 згідно з останнім переписом населення [19]. У Болгарії існує кілька українських громад у Варні («Чорноморіє» та «Мати-Україна»), Бургасі («Українська діаспора») та Сілістрі («Український дім»). Оскільки більшу частину ХХ ст. суспільні відносини між українцями та болгарами будувалися в рамках соціалістичного блоку та через радянську призму, сучасна українська діаспора в Болгарії, зі свого боку, має перспективу стати важливим складником двосторонніх суспільних відносин Болгарії та України й фактором очищення болгарського суспільства від звичного для обивателів сприйняття українців як «мешканців СРСР» [9, с. 117].

Гуманітарна співпраця

Після анексії Криму та захоплення Донбасу суспільні відносини України та Болгарії поповнилися таким елементом співпраці, як гуманітарні проекти допомоги постраждалим від військових дій на тимчасово окупованих територіях України – вимушеним переселенцям та військовим. Зокрема, даний вид співпраці передбачає заходи з реабілітації, лікування, протезування та реінтеграцію військових в суспільство. Протягом 2015 – 2016 рр. було реалізовано ряд спільних проектів за участю урядовців, депутатів, бізнесменів та представників болгарської діаспори в Україні: так, у 2015 р. з ініціативи Міністерства соціальної України, Посольства України в Болгарії, Верховної Ради України, Комітету в справах вимушених переселенців з України та мерій болгарських міст Смолян та Кітен було втілено оздоровчу програму для дітей вимушених переселенців та військових-учасників АТО на території Болгарії у Родопах [32]. Станом на 2016 р. в Болгарії на відпочинку та реабілітації вже побували близько 400 дітей з тимчасово окупованих територій та майже 40 поранених військових. До гуманітарної допомоги дітям та військовим долучився волонтерський рух «Народний тил» (Україна), що діяв у співпраці з болгарською діаспорою в Україні та Посольством України в Болгарії; фінансову підтримку таким гуманітарним заходам надають і консули міст Бургас, Пловдів та Русе [33].

Сучасні проблеми українсько-болгарських відносин: «привид «руського світу»

Як вже було зазначено вище, болгарський політикун підкреслює повну відсутність відкритих політичних питань між Україною та Болгарією, проте не слід забувати про фактор зовнішньої дестабілізації внутрішнього становища України силами РФ. У даному випадку йдеться про використання проблематики національних меншин, що проживають на території України, серед яких вельми вразливою для подібних маніпуляцій є болгарська діаспора на території Одещини. Адже відносно помірковане ставлення з боку

українських болгар до Росії, а серед деяких жителів – і симпатію до Москви, можна використовувати для створення внутрішньої напруги та підживлення сепаратистських тенденцій. З початком російської агресії проти України неодноразово здійснювалися спроби розхитати безпекову ситуацію, використовуючи радикальні націоналістичні засоби впливу: у квітні 2015 р. СБУ викрила спроби створити т.зв. «Бессарабську народну республіку» під проводом Народної Ради Бессарабії [34]. За два роки, знову ж таки на Одещині, СБУ розкрила задум про проведення «мітингу» ніби то болгарських громадян проти «утисків за національною ознакою» [35]. Небезпека в даному випадку криється не в реальному потенціалі чергових «іграшкових республік», які українські спецслужби успішно й швидко викривають, а у сприйнятті подібних маршів, мітингів та заяв ззовні: адже якщо українці за роки систематичних спроб залякувань та намагань дестабілізувати ситуацію в державі з боку Росії, в самій Болгарії, де симпатії Росії продовжують суттєво впливати на суспільне буття та навіть формування зовнішньополітичного курсу (історична пам'ять та вдячність «цар – освободител» Олександрові II за визволення після турецького поневолення, що тривало кілька століть, досі дається взнаки), створення подібної хибної картини може бути сприйняте як правдиві свідчення щодо становища болгарської спільноти в Україні. Таким чином, Україна наразі має відкрите питання у своїх відносинах з Болгарією, і питання це – інформаційна гігієна та подальша необхідність запобігання інформаційній війні та її впливу на двосторонні відносини. Не додає спокою і той факт, що після Р. Плевлієва президентське крісло в Софії зайняв проросійський Р.Радев. І хоча сучасний болгарський парламент в складі партій «ГЕРБ» та «Об'єднані патріоти» стоїть в опозиції в тому числі й до зовнішньополітичних висловлювань та дій президента, «Привид «руського світу» кидає тінь на стабільні двосторонні відносини між Україною та Болгарією.

Таким чином, сучасні українсько-болгарські відносини представляють собою вельми багатогранну картину співробітництва в різних галузях: регіонального співробітництва, економічних відносин, соціокультурної

взаємодії тощо. Стратегічна важливість двосторонніх відносин України та Болгарії на сучасному етапі в першу чергу продиктована спільними інтересами та сусідством в Придунайському та Чорноморському регіонах. Найбільш активним та глибоким видом співробітництва між двома країнами наразі можна вважати соціальне співробітництво та культурну взаємодію (зокрема, на рівні діаспор України та Болгарії), однак слід констатувати, що саме цей вид співіснування водночас становить собою й фактор дестабілізації в умовах російсько-українського конфлікту та може містити в собі потенційну небезпеку для двосторонніх відносин Болгарії та України в майбутньому.

Список використаних джерел та літератури:

1. Петренко І.Є. Політико-дипломатична діяльність урядів УНР на Балканах на прикладі відносин з Болгарським царством (1918 – 1920 рр.) / І.Петренко// Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Вип. XXXIX. – 2014. – С. 113–115.
2. Гай-Нижник П.П. Українсько-болгарські міждержавні відносини: рік 1918-й / П.Гай-Нижник// Гілея. Науковий вісник. – Випуск 125 (№10). – 2017. – С. 47–58.
3. Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Республікою Болгарія [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/100_006 (дата звернення: 7 травня 2018 р.). – Назва з екрану.
4. Договір про дружні відносини і співробітництво між Україною і Республікою Болгарією [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/100_003 (дата звернення: 7 травня 2018 р.). – Назва з екрану.
5. Договірно-правова база між Україною та Болгарією [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bulgaria.mfa.gov.ua/ua/legal-acts> (дата звернення: 8 травня 2018 р.). – Назва з екрану.

6. Славєва К. Товарная структура внешней торговли с Украиной как фактор формирования отрицательного торгового сальдо / К.Славєва // Вісник економічної науки України. – 2011. – № 2. – С. 177–182.
7. Хитов М.М. Украина по стопам Болгарии – социально-экономический анализ и прогноз / М.Хитов // Економічний вісник університету ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Збірник наукових праць. – 2016. – № 31/1. – С. 114–120.
8. Глушков Х. Володимир Чорнії – изявен българист и автор на компетентно изследване «История Болгарії» на украинский език /Х.Глушков// Списание «Епохи». Рецензии и отзиви. – 2008. – Том 16. – Брой 1. – С. 175–180.
9. Каковкіна О. Українська діаспора в розвитку українсько-болгарських відносин / О.Каковкіна // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». – Випуск 15. – 2010. – С.110–120.
10. Ганчев А. Бессарабские болгары, обучающиеся в Болгарии в поисках идентичности / А. Ганчев// Българите в Северното Причерноморие. Изследовнаия и материали. Том девети. – 2006. – С. 265–274; Ганчев О.І. Між Україною та Болгарією: навчальні настрої та студентські міграції болгарської молоді Південної Бессарабії / О.Ганчев // Вісник ОНУ ім. І.І.Мечникова. Соціологія і політичні науки. – 2013. – Т. 18, вип. 2. – Ч. І. – С. 201–210.
11. Нікон Н.Н. Адаптивно-інтегративні механізми функціонування болгарського етносу на півдні України: дис. канд. соціол. наук.: 22.00.04 / Нікон Наталія Олександрівна. – Одеса, 2012. – 244 с.
12. Васильєва А. До питання про чисельність болгар в Україні (за матеріалами переписів 1989 та 2001 рр.) /А.Васильєва // // Българите в Северното Причерноморие. Изследовнаия и материали. Том десети. – Одеса – Велико Търново, 2009. – С. 249–253.

13. Іванов Є. Болгарська діаспора півдня України в контексті болгарсько-українських відносин / Є.Іванов // Българите в Северното Причерноморие. Изследвания и материали. Том десети. – Одеса – Велико Търново, 2009. – С. 239–247.
14. Грибкова И.К. Украина – Болгария: стратегическое партнерство или региональное сотрудничество? / И.Грибкова // Списание «Епохи». Докторантски изследования. – 2008. – Том 16. Брой 1. – С. 139–148.
15. Черник П. Особливості сучасних українсько-болгарських двосторонніх відносин / П.Черник, П.Лозинський // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Політологія, соціологія, філософія». – 2009. – Вип. 13. – С. 244–248.
16. Тимошенко Ю.О. Українсько-болгарські відносини в 90-х роках ХХ століття: автореф. дис.. на здобуття ступеню канд.. іст. наук: спец. 07.00.02 – «Всесвітня історія» /Ю.О.Тимошенко. – К., 2004. – 31 с.
17. Павленко В.І. Політика безпеки і воєнно-політичні відносини Болгарії / В. Павленко, В. Бочарніков, С. Свешніков // Наука і оборона. – 2014. – Вип. 4. – С. 11–19.
18. Балтажи М. Українсько-болгарські відносини: погляд у майбутнє [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/ukrajinsko-bolgarski-vidnosini-pogljad-u-maibutnje/> (дата звернення: 7 травня 2018 р.). – Назва з екрану.
19. Політичні відносини між Україною та Болгарією. Історія двосторонніх відносин [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bulgaria.mfa.gov.ua/ua/ukraine-bg/diplomacy> (дата звернення: 7 травня 2018 р.). – Назва з екрану.
20. Інформація про проведення в Україні 37-ї Генеральної асамблеї ПАЧЕС (30 червня – 2 липня 2011 р., м. Київ) [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz/docs/1325_37-

- th_PABSEC_Assembly_(report).htm (дата звернення: 8 травня 2018 р.). – Назва з екрану.
21. Красімір Недлечев Мінчев: «Підтримка України з боку Болгарії» – логічне вираження нашої дружби [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://diplomat.media/2017/08/17/krasimir-nedelchev-minchev-pidtrimka-ukra%D1%97ni-z-boku-bolgari%D1%97-logichne-virazhennya-nasho%D1%97druzhibi/> (дата звернення: 7 травня 2018 р.). – Назва з екрану.
22. Болгария никогда не признает аннексию Крыма и «референдумы» на Донбассе – Плевнелиев [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://ru.krymr.com/a/news/27114371.html> (дата обращения: 8 мая 2018 г.) – Название с экрана.
23. Офіційний портал Верховної Ради України. Всі публікації за січень 2004 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://rada.gov.ua/archive/2004/01?sort=asc&page_count=50 (дата звернення: 8 травня 2018 р.). – Назва з екрану.
24. Посольство України в Республіці Болгарія. Саміт Україна – ЄС, Київ, 19 грудня 2011 р. Спільна заява для преси [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bulgaria.mfa.gov.ua/ua/page/open/id/3474> (дата звернення: 8 травня 2018 р.). – Назва з екрану.
25. Ігор Прасолов зустрівся із послом Республіки Болгарія [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=31382c46-6b8f-41ee-b8fa-41b30112eadc&title=IgorPrasolovZustrivsiaIzPoslomRespublikiBolgariia&isSpecial=true> (дата звернення: 8 травня 2018 р.). – Назва з екрану.
26. Угода про економічне співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Болгарія [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/100_082 (дата звернення: 8 травня 2018 р.). – Назва з екрану.
27. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Болгарія про взаємне сприяння та захист інвестицій [Електронний ресурс] – Режим доступу:

- http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/100_622 (дата звернення: 8 травня 2018 р.). – Назва з екрану.
28. Торговельно-економічне співробітництво України та Республіки Болгарія (2000 – 1-й квартал 2009 р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/tovaroobig_z_ukr/bul/1892.html (дата звернення: 8 травня 2018 р.). – Назва з екрану.
29. В Одессе бизнесмены Украины и Болгарии собрались на бизнес-форум [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://topor.od.ua/v-odesse-biznesmen-ukrain-i-bolgarii-sobralisy-na-biznes-forum/> (дата звернення: 7 травня 2018 р.). – Назва з екрану.
30. Товарообіг між Україною та Болгарією (2014 – 12 міс.) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/tovaroobig_z_ukr/ukr/7459.html (дата звернення: 7 травня 2018 р.). – Назва з екрану.
31. Міжрегіональне співробітництво між Україною та Болгарією [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bulgaria.mfa.gov.ua/ua/ukraine-bg/regions> (дата звернення: 7 травня 2018 р.). – Назва з екрану.
32. В Болгарію прибула група українських дітей вимушених переселенців та військовослужбовців-учасників АТО [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/news-feeds/foreign-offices-news/39132-v-bolgariju-pribula-grupa-ukrajinsykih-ditej-vimushenih-pereselenciv-ta-vijsykovosluzhbovciv-uchasnikiv-ato> (дата звернення: 7 травня 2018 р.). – Назва з екрану.
33. На відпочинку та лікуванні у Болгарії побували вже близько 400 українських дітей і майже 40 поранених військових [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uacrisis.org/ua/49266-49266> (дата звернення: 7 травня 2018 р.). – Назва з екрану.
34. СБУ запобігла спробі поширення на Одещині «Народної Ради Бессарабії»: вилучено «конституцію» та «маніфест» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.unian.ua/society/1090339-sbu-zapobigla-sprobi->

poshirennya-na-odeschini-narodnoji-radi-bessarabiji-vilucheno-konstitutsiyu-ta-manifest-foto.html (дата звернення: 7 травня 2018 р.). – Назва з екрану.

35. Филипенко А. Трансформация Причерноморья. Кто делает из Болгарии врага Украины [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.dsnews.ua/world/transformatsiya-prichernomorya-3-bolgariya-slaboe-zveno--21082017220000> (дата обращения: 7 мая 2018 г.) – Название с экрана.

References:

1. PETRENKO, I. (2014) Polityko-dyplomatychna diyal'nist' uryadiv UNR na Balkanah na prykladi vidnosyn z Bolgars'kym tsarstvom (1918 – 1920 rr.) *Naukovi pratsi istorychnogo fakul'tety Zaporiz'kogo natsional'nogo universytety*. Vol. XXXIX. P. 113–115.
2. GAI-NYZHNYK, P. (2017) Ukrains'ko-bolgars'ky mizhderzhavni vidnosyny: rik 1918-y. *Gileya. Naukoviy visnyk*. Vol. 125 (№10), P. 47–58.
3. Protokol pro vstanovlennya dyplomatychnyh vidnosyn mizh Ukrainou ta Respublikou Bolgaria (1991) [Online] – Available from: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/100_006 [Accessed: 7 May 2018].
4. Dogovir pro druzhni vidnosyny I spivrobitnytstvo mizh Ukrainou I Respublikou Bolgariu (1992) [Online] – Available from: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/100_003 [Accessed: 7 May 2018].
5. Dogovirno-pravova baza mizh Ukrainou ta Bolgariu (2018) [Online] – Available from: <http://bulgaria.mfa.gov.ua/ua/legal-acts> [Accessed: 8 May 2018].
6. SLAVEVA, K. (2011) Tovarnaya struktura vneshney torgovli s Ukrainoy kak faktor formirovaniya otritsatel'nogo torgovogo sal'do. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*. № 2. P. 177–182.
7. HITOV, M. (2016) Ukraina po stopam Bolgarii – sotsial'no-ekonomicheskii analiz I prognoz. *Ekonomichniy visnyk universytety DVNZ «Pereyaslav-*

- Khmel'nitskiy derzhavniy pedagogichniy universitet imeny Grigoriya Skovorody». Zbirnyk naukovykh prats. № 31/1. P. 114 – 120.*
8. GLUSHKOV, H. (2008) Volodymyr Chorniy – izyaven bylgarist I avtor na kompetentno izsledvane «Istoriya Bolgarii» na ukrainskiy ezik. *Spisaniye «Epohi». Retsenzii I otzivi. Vol. 16. Book 1. P. 175 – 180.*
 9. KAKOVKINA, O. (2010) Ukrains'ka diaspora v rozvytky ukrainsko-bolgars'kyh vidnosyn. *Naukovi zapysky Natsional'nogo universytety «Ostroz'ka akademiya». Seriya «Istorychny nauki». Vol. 15. P.110 – 120.*
 10. GANCHEV, A. (2006) Bessarabskiye bolgary, obychayischeisya v Bolgarii v poiskah identichnosti. *Bylgarite v Severnoto Prichernomorite. Izsledovaniya I materialy. Vol. 9. P. 265 – 274*; GANCHEV, O. (2013) Mizh Ukrainou ta Bolgariu: navchal'ni nastroi ta students'ki migratsii bolgars'koi molodi Pivdennoi Bessarabii. *Visnyk ONU im. I.I.Mechnykova. Sotsiologiya i politychni nauki. Vol. 18, Issue 2. Part I. P. 201 – 210.*
 11. NIKON, N. (2012) *Adaptyvno-integratyvny mehanizmy funktsionuvannya bolgarskogo etnosy na pivdni Ukrainy.* Unpublished Thesis (PhD). Odesa, Odes'kiy natsional'niy universitet im, I.I.Mechnikova.
 12. VASIL'YEVA, A. (2009) Do pytannya pro chyselnist' bolgar v Ukraini (za materialamy perezpysiv 1989 ta 2001 rr.). *Bylgarite v Severnoto Prichernomorite. Izsledovaniya I materialy. Vol. 10. P. 249 – 253.*
 13. IVANOV, YE. (2009) Bolgars'ka diaspora pivdnya Ukrainy v konteksti ukrain'sko-bolgarskyh vidnosyn. *Bylgarite v Severnoto Prichernomorite. Izsledovaniya I materialy. Vol. 10. P. 239 – 247.*
 14. GRIBKOVA, I. (2008) UKraina - Bolgariya: strategicheskoye partnerstvo ili regional'noye sotrudnichestvo? *Spisaniye «Epohi». Doktorantski izsledovaniya. Vol. 16. Book 1. P. 139 – 148.*
 15. CHERNYK, P., LOZINSKIY, P. (2009) Osoblyvosti sychasnyh ukrain'sko-bolgars'kyh dvostoronnih vidnosyn. *Naukoviy visnyk Uzhgorods'kogo universytety. Seriya «Politologiya, sotsiologiya, filosofiya». Vol. 13. P. 244 – 248.*

16. TYMOSHENKO, YU. (2004) *Ukrains'ko-bolgars'ki vidnosyny v 90-h rokah XX stolittya*. Unpublished Thesis Synopsis (PhD). Kyiv, Instytut ukrains'koi arkhografii ta dzhereloznavstva imeny M.S.Grushevs'kogo.
17. PAVLENKO, V., BOCHARNIKOV, V. & SVYESHNIKOV, S. (2014) Polityka bezpeky I voyenno-politychni vidnosyny Bolgarii. *Nauka I oborona*. Vol. 4. P. 11–19.
18. BALTAZHI, M. (2011) *Ukrains'ko-bolgars'ki vidnosyny: poglyad u maybutnye* [Online] – Available from: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/ukrajinsko-bolgarski-vidnosini-pogljad-u-maibutnje/> [Accessed: 7 May 2018].
19. Politychny vidnosyny mizh Ukrainou ta Bolgariu. Istorija dvostoronnih vidnosyn (2018) [Online] – Available from: <http://bulgaria.mfa.gov.ua/ua/ukraine-bg/diplomacy> [Accessed: 7 May 2018].
20. Informatsiya pro provedenya v Ukraini 37-i General'noi asamblei PACHES (30 chervnya – 2 lypnya 2011 r., m. Kyiv) (2011) [Online] – Available from: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz/docs/1325_37-th_PABSEC_Assembly_\(report\).htm](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz/docs/1325_37-th_PABSEC_Assembly_(report).htm) [Accessed: 8 May 2018].
21. Krasimir Nedlechev Minchev: «Pidtrymka Ukrainy z boku Bolgarii» - logichne vyrazhennya nashoi druzhby (2017) [Online] – Available from: <http://diplomat.media/2017/08/17/krasimir-nedelchev-minchev-pidtrimka-ukra%D1%97ni-z-boku-bolgari%D1%97-logichne-virazhennya-nasho%D1%97-druzhibi/> [Accessed: 7 May 2018].
22. Bolgariya nikogda ne priznayet anneksiyu Kryma i «referendymi» na Donbasse – Plevneliev (2015) [Online] – Available from: <https://ru.krymr.com/a/news/27114371.html> [Accessed: 8 May 2018].
23. Ofitsiyiny portal Verhovnoi Rady Ukrainy. Vsi publikatsii za sichen' 2004 r. (2004) [Online] – Available from: http://rada.gov.ua/archive/2004/01?sort=asc&page_count=50 [Accessed: 8 May 2018].

24. Posol'stvo Ukrainy v Respublitsi Bolgaria. Samit Ukraina – YEES, Kyiv, 19 grudnya 2011 r. Spil'na zayava dlya presy (2011) [Online] – Available from: <http://bulgaria.mfa.gov.ua/ua/page/open/id/3474> [Accessed: 8 May 2018].
25. Igor Prasolov zustrivsyia iz poslom Respubliki Bolgaria (2013) [Online] – Available from: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=31382c46-6b8f-41ee-b8fa-41b30112eadc&title=IgorPrasolovZustrivsiaIzPoslomRespublikiBolgariia&isSpecial=true> [Accessed: 8 May 2018].
26. Ugoda pro ekonomichne spivrobitnytstvo mizh Kabinetom Ministriv Ukrainy ta Uryadom Respubliki Bolgaria (2008) [Online] – Available from: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/100_082 [Accessed: 8 May 2018].
27. Ugoda mizh Uryadom Ukrainy ta Uryadom Respubliki Bolgaria pro vzayemne spriannya ta zahyst investitsiy (1994) [Online] – Available from: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/100_622 [Accessed: 8 May 2018].
28. Torgovel'no-ekonomichne spivrobitnytstvo Ukrainy ta Respubliki Bolgaria (2000 – 1-y kvartal 2009 r.) (2009) [Online] – Available from: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/tovaroobig_z_ukr/bul/1892.html [Accessed: 8 May 2018].
29. V Odesse byznesmeny Ukrainy I Bolgarii sobralis' na biznes-forum (2018) [Online] – Available from: <http://topor.od.ua/v-odesse-biznesmen-ukrain-i-bolgarii-sobralisy-na-biznes-forum/> [Accessed: 7 May 2018].
30. Tovarobig mizh Ukrainou ta Bolgariu (2014 – 12 mis.) (2014) [Online] – Available from: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/tovaroobig_z_ukr/ukr/7459.html [Accessed: 7 May 2018].
31. Mizhregional'ne spivrobitnytstvo mizh Ukrainou ta Bolgariu (2018) [Online] – Available from: <http://bulgaria.mfa.gov.ua/ua/ukraine-bg/regions> [Accessed: 7 May 2018].
32. V Bolgariyu pribyla grupa ukrainskikh ditey vymyshenyh pereselentsiv ta viys'kovoslyzhbovtsiv-uchasnykiv ATO (2015) [Online] – Available from:

- <http://mfa.gov.ua/ua/news-feeds/foreign-offices-news/39132-v-bolgariju-pribula-grupa-ukrajinskykh-ditej-vimushenih-pereselenciv-ta-vijskykovoslužhbovciv-uchasnikiv-ato> [Accessed: 7 May 2018].
33. Na vidpochynky ta likuvanni y Bolgarii pobyvally vzhe blyz'ko 400 ukrainskikh ditey i mayzhe 40 poranenyh viys'kovykh (2016) [Online] – Available from: <http://uacrisis.org/ua/49266-49266> [Accessed: 7 May 2018].
34. SBY zapobigla sprobi poshyrennya na Odeschyny «Narodnoi Rady Bessarabii»: vylycheno «konstitytsiyu» ta «manifest» (2015) [Online] – Available from: <https://www.unian.ua/society/1090339-sbu-zapobigla-sprobi-poshirennya-na-odeschini-narodnoji-radi-bessarabiji-vilucheno-konstitutsiyu-ta-manifest-foto.html> [Accessed: 7 May 2018].
35. FILIPENKO, A. (2017) *Transformatsiya Prichernomor'ya. Kto delaet iz Bolgarii vruga Ukrainy* [[Online] – Available from: <http://www.dsnews.ua/world/transformatsiya-prichernomor'ya-3-bolgariya-slaboe-zveno--21082017220000> [Accessed: 7 May 2018].

Galyna Mingazutdinova, PhD in History, Historian

Research Department

Taras Shevchenko National University of Kyiv

BASIC DIRECTIONS OF THE CONTEMPORARY UKRAINIAN-BULGARIAN RELATIONS (1991 – 2018)

***Abstract.** The year 2018 marks the 100th anniversary of the Ukrainian-Bulgarian diplomatic relations' establishment. The independent shape of bilateral relations between the two countries founded back in 1918 and fruitfully developed both under the rule of the People's Republic of Ukraine and Pavlo Skoropadskiy's Ukrainian State has been dramatically interrupted by the Russian Soviet takeover of Ukraine. The present article touches upon the various aspects of contemporary Ukrainian-Bulgarian relations in the following spheres: that of politics and*

international relations, that of economic cooperation and that of social and cultural coexistence. The article as well outlines the following newly emerged elements of cooperation between Bulgaria and Ukraine under conditions of the Russian aggression against the latter: humanitarian collaboration, social reintegration and rehabilitation of the Ukrainian military and those living in the temporarily occupied territories. The article also accentuates of the external menace to the Ukrainian-Bulgarian relations, i.e. the national minorities' harassment and the attempts at the quote unquote "People's Republics" formation. It is concluded that the most fruitful and comprehensive sphere of collaboration between Ukraine and Bulgaria in 1991 – 2018 has been concentrated in the domains of economy (investments, trading goods and services) and of the social and cultural life. On the other hand, it is the national and cultural identity issues of Bulgarians in Ukraine that might bring about the internal unrest in Ukraine should the Russian Federation decide to "rock the boat" and make a point of the "self-determination of Bessarabia".

Key words: *Ukraine, Bulgaria, international relations, economic cooperation, social relations, political dialogue.*

Надійшла до редколегії 23.04.18.